

Ülle Rästas

Harjutusi 9. klassi eesti keele tööraamatu juurde

Põhikooli lihtsustatud õppekava lihtsustatud õpe

2012

SISUKORD

HÄÄLIKUÕPETUS JA ÕIGEKIRI	5
Häälikud ja tähed.....	5
Sõna veahtlikus kohas on täishäälik ja sulghäälik	7
Häälikuühendid sõna veahtlikus kohas	10
Täishäälikuühend.....	10
Kaashäälikuühend	14
VÕÕRSÕNA.....	17
NIMISÕNA	19
Nimisõna algvorm ja käändevormid	20
Nimisõna mitmus	25
Nimisõnade tuletamine.....	30
Liide <i>-us</i>	30
Liide <i>-kas</i>	30
Liide <i>-ik</i>	31
Liitnimisõna.....	32
Liitsõnade korduvad sõnaosad	33
Nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamine	34
OMADUSSÕNA.....	36
Omadussõna käänamine koos nimisõnaga.....	37
Omadussõna võrdlusastmed	39
Lihtlivõrre.....	40

Omadussõna liited	41
Liide <i>-tu</i>	41
ARVSÕNA.....	44
Arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamine	44
ASESÕNA.....	46
Isikulised asesõnad	46
Näitavad asesõnad	48
Umbmäärased asesõnad	51
TEGUSÕNA	53
ma- tegevusnimi	53
da- tegevusnimi	55
Kindel kõneviis.....	55
Alus ja öeldis	56
Umbisikuline tegumood	57
Tingiv kõneviis.....	58
Käskiv kõneviis	61
Mineviku kesksõnad: nud- kesksõna ja tud- kesksõna	63
Tegusõnaliited	65
Liide <i>-u</i>	65
Liide <i>-ta</i>	66
MÄÄRSÕNA	66
KOONDLAUSE.....	68
LIITLAUSE.....	69

Põimlause 69

HÄÄLIKUÕPETUS JA ÕIGEKIRI

Häälikud ja tähed

1. Tõmba täishäälikuid märkivatele tähtedele joon alla.

1. Ei tea, kas merele ma teel või randa,
kuid tean, et kallas kaugel veel.

Mu rābaldunud saabas kraabib kanda
ja paadipõhi läbi laseb vee.

2. Ei tea, kas kiire mul või küllalt aega?

Kas lii-alt ma ei vaata tagasi?

Kas olin teel, kui päike tõusnud taeva?

Või rāndasin ka siis, kui magasin?

3. Ei tea, kas jaksan oma reisi- pauna kanda:

kolm südant, mis ei ole jahtunud

ja mida ma ei raatsi ära anda,

on vaikselt minu pauna mahtunud. (Jaan Tätte laulud, 2002)

2. Kirjuta lausest sõnad tabelisse. Rühmita häälikud näite järgi.

1. Kingitud hobuse suhu ei vaadata.
2. Enne töö, siis lõbu.

Sõna	Täishäälikud	Kaashäälikud	
		suluta kaashäälikud	sulg- häälikud
kingitud	i, i, u	n	k, g, t

3. A. Loe laused. Muuda ja võrdle häälikupikkusi lüngaga sõnades.

B. Millise skeemi järgi sõna hääldad? Märki skeemi number sõna peale.

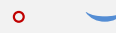

C. Kirjuta harjutus vihikusse õigesti.

Sääsk

Sääsk on väike kahe-t/iv/aline putukas, kes toitub v/er/est või taimemahlast. Sääsk armastab /el/ada niiskes ja s/oj/as. S/el/e-pärast leidub neid suvel /er/iti palju soistel /al/adel ja seisva veega veekogude /är/es. S/äs/ed /im/evad /in/imeste ja kodu-l/om/ade verd. Sääsk torkab noka naha s/is/e. Kõigepealt süstib ta h/av/a sisse sülge. S/äs/e sülje sees on aine, mis ei lase verel hüübida. Sääse-h/am/ustuse jäljest võib jääda p/un/ või kubel. S/äs/ed võivad l/ev/itada ka nakkushaigusi. S/uv/el võiks p/an/a akende ette putukavõrgud, mis ei lase ebameeldivatel putukatel lahtise akna kaudu tuppa l/en/ata. (Ohutu kodu, Tln 2011 põhjal)

- Kontroll:

1. 8 sõna	2. 6 sõna	3. 2 sõna	4. 3 sõna	5. 3 sõna
				

Sõna veahtlikus kohas on täishäälik ja sulghäälik

4. Kirjuta lünka sulghäälik (ühekordne või kahekordne, nõrk või tugev täht) ja vali sulgudest sobiv täishäälik.

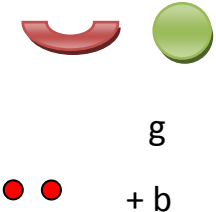
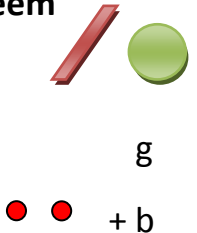
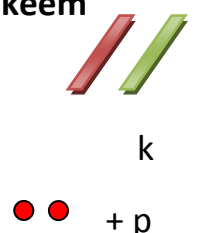
1. g + b d	2. k + p t	3. kk + pp tt
--	--	---

g, k või kk	b, p või pp	d, t või tt
tekkis telefonirike (i,e)	lebavad välistrepil (e)	p.....isev p.....er (o, u)
r.....is ukstel.....ud (i, u)	.....etaja k.....ikud (ä, õ)	v.....is r.....iseid (õ, e)
.....avavõitu l.....u (i, u)	h.....emiku l.....adus (u, a)	t.....asime toidul....u (õ, a)
s.....edad s.....ud (õ, o)	l.....etasid .....ingud (õ)	k.....unud pear.....ik (ä,a)

5. Kirjuta lünka sobiv sulghäälik (nõrk või tugev, ühekordne või kahekordne täht).

Näit. pakkusime mõdu

- 1) la.....amatu ko.....u-igatsus
- 2) pa.....itud reisi-ko.....id,
- 3) sü.....inud lõ.....e-tuli
- 4) sü.....isene ra.....a-matk,
- 5) lõ.....etatud ju.....u-raamat

I	II	III
4. skeem g + b d	5. skeem g + b d	6. skeem k + p t

6. A. Loe sõnaühend. Muuda skeemile toetudes häälikupikkust sõna või liitsõna koostissõna veaohtrlikus kohas. Märki lüngaga sõna kohale skeemi number, mille järgi sõna kirjutad (4., 5. või 6. skeem).

B. Moodusta laused antud sõnaühenditega ja kirjuta need vihikusse.

1) tr/ik/i ära v/ot/i-pesu, 2) tass on tr/ik/i täis, 3) või on piima-s/at/us, 4) kirjeldatakse tuntud inimese s/at/ust, 5) p/ut/us koolist, p/ut/us kärnkonna.

7. Otsusta, kuidas kirjutad. Kirjuta tekst vihikusse.

1. Kõige lihtsama lindude toidu-m/aj/a saad meisterdada plast-p/ut/elist või p/im/a-p/ak/ist, lõigates s/el/esse paraja s/ur/usega /av/ad. 2. S/el/ine toiduplats on enamasti siiski l/ik/a väike, k/ip/ub t/ul/es l/ap/erdama ja p/ol/e kuigi /il/us. 3. Kõige p/ar/em on valmistada üks t/or/e m/aj/ake. 4. Toidumajal peab /ol/ema /al/us, kuhu toitu p/an/a. 5. Majakese peab s/am/a kuhugi kindlalt k/in/itada või r/ip/utada. 6. Toidumajake peab olema nii tehtud, et l/in/ukestel oleks m/uk/av s/is/e ja välja l/en/ata. 7. L/ik/a kitsas majakeses h/ak/avad l/in/ukesed r/üs/elema ja võivad endid k/ok/emata v/ik/astada. 8. Toidumaja aluse m/õt/udeks võiks /ol/a v/äh/emalt 20x20x20 cm. 9. Toidu maha-p/ut/enemise vältimiseks võiksid aluse servad /ol/a kõrgemad. 10. Nurkadesse t/ul/eb j/ät/a väikesed v/ah/ed, et alusele t/ek/inud v/es/i saaks välja v/ol/ata.

(<http://aedjakodu.tarbija24.ee/712724/aialindude-talvise-toitmise-abc/> põhjal)

Kontroll: jooni tekstis kõik sõnad, mille veaohtrlikus kohas oli täishääliku järel nõrk sulghäälik (7 sõna)

Häälikuühendid sõna veahtlikus kohas

Täishäälikuühend

8. A. Loe vanasõnad I tulbas. Märki vanasõnades kõik täishäälikuühendid kaarekesega.

B. Loe seletused II tulbas. Millist vanasõna seletatakse? Kirjuta vastav number seletuse ette.

Vanasõna	Seletus
1. Harjutamine teeb meistriks.	☐ Vanematesse inimestesse tuleb lugupidavalt suhtuda.
2. Hallpead austa, kulupead kummarda.	☐ Pidev oskuste arendamine muudab inimese professionaalseks.
3. Julge pealehakkamine on pool võitu.	☐ Head teod püsivad inimestel meeles.
4. Heategu ei roosteta.	☐ Ükski keeruline ülesanne ei saa lahendatud, kui lahendamist ei alustata.

✓ Võrdle häälikupikkuseid täishäälikuühendis. Vasta küsimustele.

1. 	2.
(kirjutab meloodilist) popl au l u kest (hüppasime) purjela e v a le	(esitab meloodilisi) popl au le (näeb suuri) purjela e v u

1. Millist erinevust märkad I ja II tulba sõnade häälduses?

2. Miks on II tulba sõnades ülipikk täishäälik kirjutatud ühekordse tähega?

3. Tuleta meelde reegel täishäälikuühendi õigekirja kohta ja täida lüngad alljärgnevas lauses.

- Täishäälikuühendi moodustavad .....
.....samal silbis.
- Täishäälikuühendis kirjutame kõik tähed .....

9. A. Märki sõnades veahtlik koht.

B. Häälda esile tõstetud sõna või liitsõna koostissõna mõlema skeemi järgi.

Otsusta, kumb hääldusvariantidest on õige. Kirjuta sõna peale skeemi number.

1. 	2.
--	--

1.

2.

T/iin/a on/ il/u-**uis**/utaja, l/äh/eme **K/eil/asse**,
keerulise **lausega**, keerulistesse **lausetesse**,
kuivatasite tööriideid, **kuivavad** pesunööri,
sügavatesse **kaevudesse**, sügava **kaevuta**, roosakas
õhtutaev**as**, roosatavasse õhtutaev**asse**, raske
heinategu, loomad söövad ristik**heina**

10. A. Loe sõnad. Märki sõrendatult trükitud sõnades veahtlik koht. Ringita neis häälikud, mida hääldad ülipikalt.

B. Vali 5 sõnaühendit. Moodusta laused ja kirjuta need vihikusse.

Näit. h /o (i) d /u s i m e pahandustest

1) k a u g e t e s t maadest,

- 2) äikesetormid v a i b u s i d ,
- 3) t o i b u s i m e ehmatusest,
- 4) l e i d u s k i lahendus,
- 5) l e i t i lahendus,
- 6) v õ i d u n u d tööriided,
- 7) v õ i t i s maratoni,
- 8) r o i d u n u d metsatöoline,
- 9) h e a d e l e inimestele,
- 10) sillutavad m a a n t e i d ,
- 11) teevad t a l v e p u i d ,
- 12) t ä i t i s ülesannet.

✓ Tuleta meelde! Täishäälikuühendi järel kirjutame ülipika sulghääliku ühekordse tugeva tähega.

Näit. klopib vaipa, proovib kleiti, kaevab auku, astus poriloiku

11. A. Loe sõnaühendid. Muuda häälikupikkust lüngaga sõna veaohlikus kohas.

Märgi sõna peale skeemi number, mille järgi sõna kirjutad.

B. Kirjuta sõnaühendid vihikusse.

1.skeem	2.skeem	3.skeem	4.skeem
3 sõna	4 sõna	2 sõna	3 sõna

L/õik/atud küüned, m/uik/asite kavalalt, /ait/asime hädas,
h/oit/is väikevenda, hiline m/aik/a, l/ait/avad teguviisi,
l/ait/is maha, lummas v/aik/uses, v/aik/ustel kuusepuudel,
tuulehoog v/aip/uski, koeratõug l/aik/a, pitsilistel kr/aet/el.

12. A. Loe laused. Leia ja jooni veega sõnad (15 viga).

B. Kirjuta laused õigesti vihikusse.

1. Ema paitas tütrekese peat, sättis kleidikraeed ja saatis ta lasteaeta.
2. Tavaliselt armastab Maarika võtta praeeliha kõrvale veiti mädarõikast.
3. Rait täitab kogu oma vaba aja kaugete maade ja merede uurimisega.
4. Leiib on toittev ja tervislik- peaksime seda sööma iga päev.
5. Õpetaja kiitis häit algklasside lapsi, kes nättusel viisakalt käittusid.

- Kontroll: kirjuta harjutusest välja kõik sõnad, kus

1) täishäälikuühendile järgneb ülipikk sulghäälik (4 sõna);

.....
.....

2) täishäälikuühendile järgneb lühike sulghäälik (7 sõna).

.....
.....

Kaashäälikuühend

- ✓ Märgi tumedalt trükitud sõnas kaashäälikuühend. Loe ja võrdle tumedalt trükitud sõnu esimeses ja teises tulbas. Vasta kirjalikult küsimustele harjutuse lõpus.

1. 	2.
(laskis põhja) parve (keetis maitsva) marja-moosi (olid) karjusteks	(otsib) parve (keetis moosi) marjadest karjusid (vihaselt)

1. Võrdle kirja pilti ja hääldust kummaski tulbas tumedalt trükitud sõna veaohlikus kohas. Mis on sarnane, mis erinev? Sarnane on ....., erinev on .....

2. Loe veel kord esimese tulba sõnu. Kui pikalt hääldad kaashäälikuühendis esimest häälikut? ..... Kui pikalt hääldad kaashäälikuühendis teist häälikut? .....

3. Loe veel kord teise tulba sõnu. Kui pikalt hääldad kaashäälikuühendis esimest häälikut? ..... Kui pikalt hääldad kaashäälikuühendis teist häälikut? .....

4. Mitmekordse tähega on ülipikk kaashäälilik märgitud kaashäälikuühendis? .....

13. A. Moodusta kõik võimalikud sõnaühendid antud sõnadega.

B.Märgi kaashäälikuühendid kaarekesega.

karmis tolmusel kõrvetava korvis hirmutavat ilmaga vihmasel tormiga pervest kirves	kohutava laugest terav lugu sajuse punutud teel looduses päikesega päeval
---	--

Karmis looduses, kohutava tormiga , ...

.....

.....

.....

14. A. Määra tumedalt trükitud sõnades või liitsõna koostissõnades veaohklik koht.

Kirjuta tumedalt trükitud sõna peale skeemi number, mille järgi sõna hääldad.

1. 	2.
7 sõna	6 sõna

1) l a h t i s t e l e (akendele), 2) (tarvitavad) s i l m a t i l k a s i d ,
 3) p a l k a s i m e (advokaadi), 4) m ä r k a s i t e (võõrast), 5)
 (hõõrutakse) p u h t a k s , 6) l a s k u s i t e (alla), 7) i s t u s i m e
 (vastakuti), 8) t o r k a s i m e (naaskliga), 9) v i l k u v a t e l e
 (tuledele), 10) (meisterdasite) k a s t a n i t e s t , 11) (tegutsesid)
 v a s t u p i d i s e l t , 12) s u h t l e v a d (telefonitsi), 13)
 (valmistab) k a r t u l i t e s t

B. Vali 5 sõnaühendit. Moodusta laused ja kirjuta need vihikusse.

15. A. Vali lünka sobiv kaashäälikuühend- *ks, ts, ps, pt, kt* või *tk*.

B. Rühmita täidetud lünkadega sõnad vastavate skeemide alla.

1) tra.....orite varuosad, 2) mereväe-ka.....tenite väljaõpe, 3) se.....embri-
kuine jahedus, 4) ka.....enud õpingud, 5) ruttavad a.....usele
6) ma.....ivad osavalt, 7) ni.....akatele tüdrukutele, 8) keetsite lu.....u-
kaladest, 9) ke.....ivad õues, 10) ma.....utasite ebaviisakalt, 11) sõ.....uvad
tainast, 12) la.....ikutest naljadest, 13) peokingad pi.....itavad, 14) etendus
ka.....estati

1. 	2. 	3.
6 sõna	3 sõna	3 sõna

16. Loe sõnaühendid. Muuda sulghääliku pikkust lüngaga sõna veaohlikus kohas. Otsusta, kuidas kirjutad. Kirjuta sõnaühendid vihikusse.

Läbipaistmatud /akn/a-katted, katkised õnge-r/itv/ad, parandavad õnge-r/itv/asid, puhatakse p/atj/adel, lillelised p/atj/a-püürid, kukkusid kuuse-l/atv/ast, ulatusid kase-l/atv/adeni

- Kontroll: veaohlikus kohas on nõrk täht (*g, b* või *d*) ..... sõnal, tugev täht (*k, p* või *t*)..... sõnal.

VÕÕRSÕNA

17. A. Loe sõnad. Jooni loetelus võõrsõnad.

B. Leia samatähenduslikud sõnad. Kirjuta need joonele.

1) esindaja või saatjaskond, pärimistõend, terapeut, trükiarv, üldarst, delegatsioon, tiraaž, trampliin, testament, hoolaud

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

2) uksehoidja, bistroo, šanss, kiirsöögikoht, vorm või mudel, šabloon, šveitser, aspiriin, soodne võimalus, põletikuvastane ravim

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

18. Lisa lünka sobiv võõrsõna eelmisest harjutusest.

1. Hotelli ukse avas vormiriietuses (kes?) .....
2. Palaviku alandamiseks soovitas terapeut võtta (mida?)
.....
3. Otsustasime täna lõunastada (kus?) .....
4. Advokaat luges omastele ette surnud vanaisa (mille?)
.....
5. Tiiul avanes suurepärase (mis?) ..... minna õppima
välismaale.
6. Uute õpikute (mis?) ..... oli ligi 10 000.
7. Suusahüppajate jaoks ehitatakse uut (mida?)
.....
8. Lapsed kasutasid kunstiõpetuse tunnis kujundite joonistamiseks (mida?)
.....
9. Haridusministeeriumi (kes?) ..... tutvus
meie kooli õpilaste ja õpetajatega.

19. A. Loe laused. Jooni võõrsõnad.

B. Leia sõnastikust võõrsõnade omakeelne vaste. Kirjuta laused ümber omakeelsete sõnadega.

Näit. Otsisin informatsiooni meie valla kodulehelt.

Otsisin teavet meie valla kodulehelt.

1. Ülemus maksis töölistele boonust heade töötulemuste eest.

.....
.....

2. Pidulikul galal kuulutati välja aasta parimad näitlejad ja lavastajad.

.....
.....

3. Akvaariumis ujusid väikesed värvikirevad kalakesed.

.....
.....

4. Kas sina oskad olla džentelmen?

.....
.....

NIMISÕNA

20. Loe sõnad. Rühmita nimed sobivate nimetuste alla.

Aafrika, Aasia, Atlant, Merkuur, Veenus, India, Vaikne, Ameerika, Antarktika,
Maa, Marss, Saturn, Põhja-Jäämeri, Austraalia, Neptuun, Merkuur, Euroopa,
Jupiter

Maailmajaod	Ookeanid	Planeedid

Nimisõna algvorm ja käändevormid

21. A. Loe nimisõnad. Rühmita.

B. Moodusta suuliselt käändevormis sõnadest algvormid.

Maailmajagu, taimeliik, loomaliigile, energiasäästust, valgusallikata, kaubavahetusega, üleslükkejõud, mõõteriist, metall

Algvormis sõnad	Käändevormis sõnad
5 sõna	4sõna

22. Moodusta nimisõna algvormist tüvevorm. Tüvevormi põhjal moodusta küsimusele vastav käändevorm.

Nimisõna algvorm	Nimisõna tüvevorm <i>kelle? mille?</i>	Küsimus	Käändevorm
maiasmokk		<i>kellega?</i>	
karusmari		<i>milles?</i>	
tikker		<i>milleta?</i>	
mäger		<i>kellena?</i>	
mastimänd		<i>milleks?</i>	
õmblusniit		<i>millega?</i>	
raudteerööbas		<i>milleni?</i>	
väljavedu		<i>milleta?</i>	
söetablett		<i>millel?</i>	
linnutiib		<i>millele?</i>	
langetõbi		<i>millega?</i>	
päevavari		<i>millele?</i>	
väävelhape		<i>millesse?</i>	
puuõõs		<i>millest?</i>	
õukond		<i>milleta?</i>	
rohukõrs		<i>millega?</i>	

23. Jooni nimisõnad. Esita küsimus tegusõna täpsustamiseks ja nimisõna vormi kohta. Eralda nimisõnavormil käändelõpp.

Sõnaühend	Küsimus tegusõna täpsustamiseks	Küsimus nimisõna vormi kohta
1) kiirustab sööklasse		
2) vedeleb kivipõrandal		
3) helistab õhtupoolikul		

4) tuleb saunalavalt		
5) sõitis <u>aastaks</u>		
6) teeb ülehommseks		
7) elas lapsena		
8) venitas hilisõhtuni		
9) sooritas tunniga		
10) toimetas kiiruga		

24. Moodusta sobiv nimisõna vorm ainsuses.

- 1) käeranne   vigastas .....
- pani keti .....
- 2) lõhnaküünal   süütab .....
- tahab seda .....
- 3) kingipakk   rääkis põnevast .....
- nägi kuuse all .....
- 4) rändlind   väikesel .....
- aitas väikest .....

25. Moodusta sobivas vormis sõnaühend.

- Näit. hüppas *kuhu*?   (vanaaegne regi) *vanaaegsele reele*
- 1)   jalutas *milleni*?   (paks laas)   .....,
- 2)   võttis kinda *kust*?   (vasak käsi)   .....,
- 3)   ei saa sisse *milleta*?   (kehtiv pääse)   .....,
- 4)   saabus *kust*?   (Ameerika manner).....,
- 5)   leidis puugi *kust*?   (karvane kukal)   .....,

- 6) jutustas väikesest *kellest?* (kohkunud hüljes).....
 7) jooksis *kuhuni?* (kõrge vaher) .....
 8) veeres alla *millelt?* (järsk kungas) .....
 9) mängis lugu *millel?* (vana kannel) .....

26. Moodusta sobiv nimisõna vorm ainsuses.

Näit. armastuskiri	luges vaikselt <u>armastuskirja</u> ühe ilusa <u>armastuskirja</u>
1. sügismood	räägib uuest ..... näitab kirevat .....
2. kärjemesi	magusal ..... kasutab tervislikku .....
3. rukkileib	määrib võid ..... tahab musta .....
4. võrkkiik	hüppas maha ..... parandab katkist .....
5. nulg	istutas aeda ühe ..... imetleb ilusat .....
6. pastel	võtab ära paela ..... otsib ühte kadunud .....

- ✓ Pane tähele, et sarnase kirjapildiga sõnadel võib olla erinev tähendus!
 • Mõne nimisõna **tähendus võib selguda** alles **sõnaühendis** või **lauses**.

Näit. kasvatab **lina** (taime)
 triigib **lina** (voodiriiet)
 film jõudis **linale** (jõudis kinno)

- Nimisõna algvormis sarnane kirjpilt võib märkida eri tähendust ning muutuda erinevalt:

lakk, laka, lakka (hobuse kaunis lakk, kammis lakka)

lakk, laki, lakki (plekkpurgis oli puitpõranda lakk, lakk oli küüntelt maha kulunud

27. Loe laused. Täida lüngad. Kasuta sõnu *hari, kulu, post, saar, puur*.

Näit. Vana talumaja hoovis kasvab kõrge (*mis?*) saar.

1. Saaremaa on Eesti kõige suurem (*mis?*) .....
2. Aksel peab iga päev puhastama oma lemmiklindude (*mida?*)
.....
3. Selleks, et teha auku paneeli sisse, on vaja spetsiaalset (*mida?*)
.....
4. Mahakukkunud kinnas oli pandud tee- äärse (*mille?*) .....
otsa.
5. Isa ootas pikisilmi värsket (*mida?*) ....., sest tahtis enne
tööleminekut veel kindlasti lehti sirvida.
6. Äärmiselt ohtlik on tuulise ilmaga põletada (*mida?*) .....
7. (*mis?*) Kütte- ..... pidavat tõusma sel talvel ligi poole võrra.
8. Alpinistid jõudsid enne õhtut õnnelikult mäe- ..... (*kuhu?*) .
9. (*millele?*) ..... tuleb panna uus vars, sest vana läks
katki.

28. Moodusta nimisõna vormid ainsuse omastavas ja ainsuse osastavas käändes.

	Omastav kääne <i>kelle? mille?</i>	Osastav kääne <i>keda? mida?</i>
1) tulp	<i>tulba</i>	<i>tulpa</i>
2) tulp	<i>tulbi</i>	<i>tulpi</i>
3) spordisokk		
4) sokk (isane loom)		
5) lauluviis		
6) (number) viis		
7) küünelakk		
8) (lõvi)lakk		
9) tulumaks		
10) seamaks		
11) põlistamm		
12) veskitamm		
13) hapukoor		
14) meestekoor		

Nimisõna mitmus

29. Moodusta vastavad sõnavormid. Osastava käände järgi vali mitmuse tunnus (-de või -te). Eralda mitmuse tunnus.

Algvorm	Omastav kääne <i>kelle? mille?</i> (selle ...)	Osastav kääne <i>mida?</i> (seda ...)	Mitmuse omastav kääne <i>kelle? mille?</i> (nende ...)
1) külapood			
2) töökäsi			
3) harjavars			
4) peokleit			
5) pajakaas			
6) tagamõte			
7) jalgratas			
8) sõudepaat			
9) okaspuu			

30. Moodusta vastavad sõnavormid mitmuses. Eralda mitmuse tunnus ja sõnalõpp.

Nimisõna algvorm	Osastav kääne <i>keda? mida?</i>	Küsimus	Sõnavorm mitmuses
kirjamark	kirjamarki	<i>millel?</i>	kirjamarki/de/l
1) poplauljatar		<i>kellest?</i>	
2) toiduportsjon		<i>millega?</i>	
3) ehitusviimistleja		<i>kelleta?</i>	
4) terrorirünnak		<i>millele?</i>	
5) aiakahjur		<i>kelleta?</i>	
6) telereporter		<i>kellena?</i>	

31. Lisa nimisõna sõnühendisse sobivas käändevormis.

- viskas halud .....
- 1) lõkketuli rääkis .....
- kustutab veega (mida?) .....
- õpetaja parandas .....
- 2) kontrolltööd õpetaja rääkis .....
- ..... vihik
- külastas vanu .....
- 3) sõbrad läheb kinno koos .....
- ..... ettepanekul

32. Loe laused. Kirjuta sulgudes olev sõna vastavas käändevormis.

Taevatähed

Pilvitul (öö, *ains. alalütlev k.*) ..... paistab taevas
loendamatu hulk (täht, *mitm. osastav k.*) ..... Ometi on
astronoomid need (täht, *mitm. nimetav*) ..... siiski üle
lugenud. Palja (silm, *ains. kaasaütlev k.*) ..... võib meie
taevas näha ligi 3000 (täht, *mitm. osastav k.*) ..... Neid on
tõesti hästi palju, aga veel rohkem on (maailmaruum, *ains. seesütlev k.*)
..... neid (täht, *mitm. osastav k.*) .....,
milliseid astronoomid näevad vaid suurte (teleskoop, *mitm. kaasaütlev k.*)
..... Ja isegi nemad ei näe veel kõiki (täht, *mitm. osastav k.*) .....

(T. Pedastsaar, L. Vassiltšenko Kodulugu 2. osa põhjal)

33. Loe laused. Jooni nimisõnad, milles on eksitud mitmuse tunnuse (-de, -te) valikul (5 viga). Kirjuta laused õigesti vihikusse.

Päike

1. Päike on väga suur põlevate gaasite keha.
2. Päike koos tema ümber tiirlevate planeetitega moodustab Päikesesüsteemi.
3. Peale planeetide liiguvad maailmaruumis jääst ja kivistest koosnevad komeedid, mida nimetatakse ka sabatähteteks.
4. Tähtetena taevas helkivad valgustäpid on väga- väga kaugel olevad päikesed.
5. Taevas paistavad Päike ja Kuu meile suurdena, sest nad on Maale palju lähemal kui tähed.

34. Moodusta küsimusele vastavad sõnavormid mitmuses.

Ainsuse nimetav kääne	Ainsuse osastav kääne keda? mida?	Käändevorm mitmuses
käsi	<i>kätt</i>	millele?- <i>kätele</i>
supileem	<i>supileent</i>	millest?
juus	<i>juust</i>	millesse?
stopper	<i>stopperit, stoprit</i>	milleta?
küüs	<i>küünt</i>	millel?
(poti)kaas	<i>(poti)kaant</i>	milleta?
habe	<i>habet</i>	mille?

35. Kirjuta vastav mitmuse vorm. Eralda mitmuse tunnus ja sõnalõpp.

Näit. autosse- auto/de/sse

- 1) samblast- .....
- 2) vemblaga- .....
- 3) beebina- .....
- 4) teksal- .....
- 5) sebrale- .....
- 6) titalt- .....
- 7) pastasse- .....

36. Loe laused. Jooni nimisõna vale vorm. Kirjuta joonitud sõnade kohale õige sõnavorm.

supileent

Näit. Koer limpsis kausist maitsvat supileemt, mille ema oli keetnud.

1. Marina kinnitas juukstesse pidulikud klambrid.
2. Vanataadi käed värisesid ja lusikalt tilkus habesse supi- vedelikku.
3. Lindal murdus kartuli- koorimise käigus kunstküün.
4. Ema lisas liharoogale paar küüslaugu- küüst.
5. Kui paned potile kaase peale, siis läheb vesi pliidil kiiremini keema. (6 viga)

Nimisõnade tuletamine

Liide *-us*

37. Eralda liide *-us*. Kirjuta, millisest tegusõnast on tuletatud *us*- liitega nimisõna.

Näit. valits/*us*- *valitse/ma*

- a) juhatus – .....
- b) toimetus – .....
- c) esindus – .....
- d) kaevandus – .....
- e) kauplus – .....
- f) puhastus – .....
- g) täiendus – .....
- h) kalastus – .....
- i) keevitus – .....
- j) armastus – .....
- k) seiklus – .....
- l) kritseldus – .....

Liide *-kas*

38. Kirjuta samatähenduslik kõnes kasutatav slängisõna. Kasuta liidet *-kas*.

- 1) kümneeurone – .....
- 2) ühiselamu – .....

- 3) kilejope – .....
- 4) kutsekool – .....
- 5) viltpliats – .....
- 6) laptop – .....
- 7) äritseja – .....
- 8) veoauto – .....

Liide -ik

39. Asenda tumedalt trükitud nimisõnad õpitud samatähenduslike sõnadega. Kasuta liiteid *-ik*, *-kas*. Kirjuta harjutus vihikusse.

1. Liinal ununes kallihinnaline **fotoaparaat** koju **külmkapi** peale.
2. Susanna armastas kanda **säärsaapaid** ja kaunistustega **sõrmkindaid**.
3. Keset tänavat seisis **veider inimene** ja pistis möödaminejatele pihku **volditud infolehti**.
4. Korjasime kodu lähedalt **kuusemetsast** korvitäie puravikke ja **kasemetsast** peotäie riisikaid.
5. Meie muusikaõpetaja, kes on **pärit Pärnust**, võttis välja mõned **lauluraamatud** ja hakkas jõulukontserdi repertuaari valima.
6. Lapsevanemad saavad infot koolis toimuvate ürituste kohta internetist kooli **kodulehelt** .
7. Võõra numbriga auto peatus vana **tuuleveski** juures ja autost väljusid kaks **leedulast**.
8. **Äritseja** kuulsusega aiandushuviline mees ostis puukoolist taimi **kümne euro** eest.
9. Püsimatul koolijütsil kukkusid keset tundi pinalist välja **pastapliatsid** ja **viltpliatsid**, **kustukumm** ning teritaja.

10. **Televiisori** ees istudes märkas Jaan, et tema köögis on **radiaator** hakanud lekkima.

Liitnimisõna

40. Jooni põhisõna. Moodusta sama põhisõnaga veel 2 liitsõna.

Näit. linnup <u>uur</u> –	<u>loomapuur.</u>	<u>raudpuur</u>
1) puurilind –	.....	.....
2) aedmaasikas –	.....	.....
3) maasikaaed –	.....	.....

41. Kirjuta igasse ritta vähemalt kolm sobivat liitsõna.

Näit. tööriistad –	<i>akudrell, kruvikeeraja, hõõvelpink</i>
1) spordivahendid –	<i>jalgpall,.....</i>
2) elukutsed –	<i>autojuht,.....</i>
3) koristusvahendid –	<i>tolmulapp, ...</i>
4) riietusesemed –	<i>talvemantel,.....</i>
5) liiklusvahendid –	<i>jalgratas,.....</i>
6) lauanõud –	<i>supitaldrik,.....</i>
7) mööbliesemed –	<i>söögilaud,.....</i>
8) spordialad –	<i>kümnevõistlus, ...</i>
9) koolitarbed –	<i>pastapliiats.....</i>

Liitsõnade korduvad sõnaosad

42. Jooni korduvad sõnaosad. Kasuta sidekriipsu korduvate põhisõnadega liitsõnades. Toimi näite järgi.

Näit. kinopilet ja teatripilet –	<i><u>kino- ja teatripilet</u></i>
1) puhkepäev ja tööpäev –	.....
2) magamistuba ja elutuba –	.....
3) põrandavaip ja seinavaip –	.....
4) lihatooted ja juustutooted –	.....

43. Jooni korduvad sõnaosad. Kasuta sidekriipsu. Toimi näite järgi.

Näit. koolivihikud ja kooliraamatud –	<i><u>koolivihikud ja -raamatud</u></i>
1) jõuluehted ja jõuluküünlad –	.....
2) kunstküüned ja kunstripsmed –	.....
3) puhastuspastad ja puhastusvedelikud –	.....
4) karjakoplid ja karjalaudad –	.....
5) toalilled ja toataimed –	.....

44. A. Loe laused. Jooni liitsõnad, milles on korduvad sõnaosad. B. Kirjuta laused õigesti vihikusse. Kasuta sidekriipsu lauses korduvate täiendsõnadega liitsõnades.

1. Üheksanda klassi poisid meisterdasid töö/õp/etuse t/unt/ides talveks lumel/ap/idaid ja lumesahku.
2. Madli k/aep/as kooli arsti juures kõhuvalu ja kõhulahtisuse üle.
3. Matemaatika t/un/is /õp/isime täna uut t/em/at „Sirglõik ja sirgjoon“.

4. Optikaäri p/ak/us enne kooliaasta /alk/ust õpilastele ja õpetajatele soodsat võimalust osta uued prilliraamid ja prilliklaasid poole hinnaga.

Nimisõnade kokku- ja lahkukirjutamine

45. A. Ühenda kaarekesega sõnad, mis tuleb kirjutada kokku.

B. Kirjuta laused vihikusse.

1. Eesti ei ole kuning riik, Eesti on vaba riik. (2)
2. Tiku toosi oli jäänud üksainuke tikk, millega pidime lõkke põlema saama. (1)
3. Vihma piisad tekitasid pori loikudel toredaid vee mulle. (3)
4. Rahva hulk koondus tänava äärde, et tervitada presidendi paari. (2)
5. Suuremad toidu poed suletakse kell kümme õhtul. (1)
6. Jõulu vaheaeg algab päev või paar enne jõulu pühi. (2)
7. Sea praadi sünnimeelsasti, aga tangu supp mulle ei meeldi. (2)
8. Värvilistest klaasi kildudest tehakse suurepäraseid akna kaunistusi. (2)
9. Hamba arst peaks meie suu õõne üle vaatama vähemalt kord või kaks aasta jooksul. (2)
10. Talvel tekivad liiklus õnnetused sageli seetõttu, et masinad satuvad libedal teel külge libisemisse. (2)

46. Loe laused. Paranda liitsõnade kokku- ja lahkukirjutamise vead.

1. Ostin jaama hoonest pileti kiir rongile ja jäin oote saali päeva lehte lugema.

(4 viga)

2. Ehitus töödel peamiselt abi töölisena leiba teeninud Alfred otsustas hiljuti ametit vahetada ja töötab nüüd kauba majas turva mehena. (4 viga)

3. Peale põhi kooli lõpetamist tahab Martin minna edasi õppima kutse kooli. (2 viga)

4. Kartuli kasvatajad kurdavad, et sel aastal on saak rikunud kartuli mädaniku tõttu. (2 viga)

5. Piima tootjad soovivad toor piima hinda tõsta, sest muidu ei tasuvat enam piima müüa. (2 viga)

6. Suviti teenib Maarja väikest tasku raha pesu majas, kus ta peab pesu triikija ametit. (3 viga)

7. Põllumajandus muuseumis näidati õpilastele vanaaegset leiva ahju ja pakuti maitsta koduselt valmistatud värsket leiba. (2 viga)

8. Rainer ei jõudnud raamatu kogust laenatud jutu raamatut kahe nädalaga läbi lugeda ja pidi seetõttu laenutus tähtaega pikendama. (3 viga)

9. Talla alla tekkinud konna silm tegi hirmsat valu. (1 viga)

10. Kõrgete kontsadega kingad rikkusid ära uue parkett põranda, jättes sinna kontsa jäljed. (2 viga)

OMADUSSÕNA

47. Jooni nimisõna täpsustav sõna (omadussõna). Kirjuta vastandtäendusliku omadussõnaga sõnaühend.

Näit. oluline küsimus – ebaoluline küsimus

- 1) aus inimene – .....
- 2) tühi kott – .....
- 3) väärtuslik ese –.....
- 4) nõrk koht –.....
- 5) lihtne ülesanne –.....
- 6) tuttav koht –.....
- 7) terve vanaema –.....
- 8) sügav järv –.....
- 9) küps vili –.....

48. Loe nimisõnad. Loe omadussõnad harjutuse lõpus. Täienda nimisõna sobiva omadussõnaga.

missugune? missugused?

- 1) ..... võitleja
- 2) ..... talupoeg
- 3) ..... relvastus
- 4) ..... ülestõus
- 5) ..... vallutajad

- 6) ..... lahing
 7) ..... ratsanik
 8) ..... loss
 9) ..... kubjas
 10) ..... peremees

töökas, vapper, kuulsusrikas, suursugune, vihane, nõudlik, vaene, verine, röövellikud, osav, uhke

Omadussõna käänamine koos nimisõnaga

49. Moodusta antud sõnaühendiga 1) vastavad mitmuse vormid, 2) vastavad ainsuse vormid, 3) vastavad ainsuse või mitmuse vormid. Vormista näidise järgi.

1)	ainsus	mitmus
	raskes lahingus <i>missuguses lahingus?</i> ↑	rasketes lahingutes <i>missugustes lahingutes?</i> ↑
		võõraste vallutajate
		muistsetele eestlastele
		oluliste võitudega
2)	ainsus	mitmus
	suure laevastiku	
	kaugele esivanemale	
	pühas hiies	

3)	ainsus	mitmus
		suurteks mässudeks
	vihasel pärisorjal	
		valusate vitstega
	püha päevana	
		vanu kombeid

50. Kirjuta punktiirile lihtliviõrdes omadussõna sobivas käändevormis.

1. hoolas	(<i>kellele?</i>)	.....	korrapidajale
2. tabav	(<i>milleks?</i>)	.....	märkuseks
3. sügav	(<i>kus?</i>)	.....	kohas
4. lõbus	(<i>kellest?</i>)	.....	külastisest
5. armas	(<i>kellele?</i>)	.....	tütarlapsele
6. kõvahäälnne	(<i>kellega?</i>)	.....	õpilasega
7. hirmutav	(<i>mis?</i>)	.....	lugu
8. kuulus	(<i>kellega?</i>)	.....	mehega
9. vapper	(<i>kelleks?</i>)	.....	võitlejaks

Omadussõna võrdlusastmed

51. A. Moodusta omadussõna keskvõrre.

	Algvõrre missugune?	Missuguse?	Keskvõrre <input type="text"/> + m	Sõnaühend keskvõrdes
1.	mõistlik (otsus)			
2.	alandlik (teener)			
3.	tuhm (klaas)			
4.	hoolas (lapsevanem)			

52. Moodusta omadussõna keskvõrdest algvõrre.

	Keskvõrre	Algvõrre missugune?
1.	tihedam lumesadu	
2.	heledam toon	
3.	täpsem mõõtmistulemus	
4.	virgem marjakorjaja	
5.	targem otsus	

53. Täida tabel.

	Algvõrre	Keskvõrre	Ülivõrre (kõige+ keskvõrre)
1)		aeglasem	
2)			kõige jahedam
3)	päikesepaisteline		

4)		valgusküllasem	
5)			kõige värvikirevam
6)	kõvahäälne		
7)		agressiivsem	
8)			kõige leebem

Lihtülivõrre

54. A. Loe laused. Jooni ülivõrdes omadussõnad. Asenda need lihtülivõrdes sõnavormidega. Kirjuta lihtülivõrdes vorm punktiirile.

B. Kirjuta lihtülivõrdes sõnavormidega laused vihikusse.

1. Maailma kõige tugevam orkaan 2005. aasta seisuga oli Wilma, mis liikus kiirusega 270 km/h.

.....

2. Maailma kõige kallim jalgpallisärk müüdi 2002. aastal Londoni ühel oksjonil maha 225 109 USA dollari eest.

.....

3. Kõige kõrgem rulaga tehtud hüpe ulatub 7,1 meetrini.

.....

4. Kõige haisvam imetaja maailmas on skunk, kes ohu korral paiskab näärmetest välja tugevalt lehkavat vedelikku.

.....

5. Venemaal Ida-Siberi lõunaosas asuv Baikali järv on maailma kõige sügavam järv (suurim sügavus 1637 m).

.....

6. Antarktikas Wrighti orus asub maailma kõige soolasem järv Don Juan, mille vesi on nii soolane, et ei külmu isegi temperatuuril -53°C .

.....

(Guinness World Records 2007 põhjal)

55. A. Loe laused. Jooni ülivõrdes omadussõnad. Asenda need lihtülivõrdes sõnavormiga. Kirjuta lihtülivõrdes vorm lause lõppu.

B. Kirjuta lihtülivõrdes omadussõnadega laused vihikusse.

1. Kõige vanemaks elavad maismaa imetajatest elevantid (võivad elada rohkem kui 80-aastaseks). .....
2. Üks ameeriklanna on kasvatanud kõige pikemad sõrmeküüned, mille kogupikkuseks on 7, 51 meetrit. ....
3. Maailma kõige lühem mees elas Indias ja tema pikkuseks oli vaid 57 cm. ....
4. Inimese 639 lihasest kõige suurem lihas on suur tuharalihas, mis ulatub reieni. ....
5. Kõige hukatuslikum maavärin on toimunud 1556. aastal Hiinas, kus looduskatastroofi tagajärjel hukkus oletatavasti 830 000 inimest. ....

Omadussõna liited

Liide -tu

56. Väljenda lühidalt.

Näit. inimene, keda ei tunne – tundmatu inimene

- 1) kaugus, mida pole võimalik mõõta – .....
- 2) masin, mis ei eksi – .....
- 3) külaline, kellega ei soovita kohtuda – .....
- 4) kunstiteos, millel pole hinda – .....
- 5) inimene, kes ei pane tähele – .....
- 6) nähtus, millele ei oska seletust anda – .....
- 7) riik, mis ei sõltu teistest – .....

57. A. Täienda nimisõnu sobivate *tu*- liiteliste omadussõnadega.

B. Moodusta sõnaühenditega laused. Kirjuta need vihikusse.

- 1) ..... sportlane
- 2) ..... telefonikõne
- 3) ..... nooruk
- 4) ..... meeskond
- 5) ..... ebaviisakus
- 6) ..... kulutamine
- 7) ..... maailmaruum
- 8) ..... võitlus

58. Pane sõnaühend sobivasse vormi.

	Sõnaühend omadussõna+ nimisõna	Küsimus	Sõnaühend ainsuses	Sõnaühend mitmuses
1.	kasvatamatu laps	<i>kellele?</i>	<i>kasvatamatule lapsele</i>	<i>kasvatamatutele lastele</i>
2.	tundmatu meesterahvas	<i>kellest?</i>		
3.	võitmatu armee	<i>millele?</i>		
4.	eksimatu masin	<i>mida?</i>		
5.	lubamatu viga	<i>millega?</i>		
6.	ravimatu haigus	<i>millel?</i>		
7.	ootamatu külaline	<i>kelleta?</i>		
8.	põhjendamatu vallandamine	<i>millest?</i>		
9.	häirimatu vaikus	<i>milles?</i>		
10.	mõõtmatu taevalaotus	<i>mille?</i>		
11.	halastamatu sõdur	<i>kelleta?</i>		
12.	teenimatu karistus	<i>millele?</i>		

ARVSÕNA

Arvsõnade kokku- ja lahkukirjutamine

59. A. Ühenda kaarekesega sõnad, mis kirjutame kokku.

B. Kirjuta arvsõnad sulgudesse numbritena. Ära unusta järgarvu puhul punkti.

1) kolm teist tuhat kaks sada kaks kümmend neli (.....) linnakodanikku, viis teist tuhat kolm kümmend (.....) raamatut, viie saja kuuekümne neljandal (.....) leheküljel;

2) viis sada seitse kümmend viis (.....) gümnaasisti, saja nelja kümne üheksandal (.....) kilomeetril, sada üks (.....) riigikoguliiget, kaks sada kaks teist (.....) kingapaari.

60. A. Aruta õpetajaga lühendite EU, NATO ja ÜRO tähendust.

B. Loe laused. Leia ja paranda vead.

1. Euroopa Liit (EU) on 1993 aastal asutatud rahvusvaheline ühendus. (1 viga)

2. Eesti ühines Euroopa Liiduga 1 mail 2004 aastal. (2 viga)

3. Euroopa Liidu sünnipäeva tähistatakse 9 mail. (1 viga)

4. NATO on rahvusvaheline sõjaline ühendus, mille liikmeks Eesti astus samuti 2004 aastal. (1 viga)

5. 2012 aasta seisuga on NATO liikmesriike kakskümmend kaheksa. (2 viga)

6. 2001 aastal Tallinnas asutatud Eesti NATO Ühing on kodanikuühendus, mis liidab ligi kolmsada inimest erinevatelt elualadelt. (1 viga)

7. Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO) asutati 1945 aastal ja selle eesmärk on maailmas rahu tagamine. (1 viga)

8. 2006 aasta seisuga kuulub ÜRO- sse sadaüheksaküment kaks riiki kogu maailmast. (3 viga)

61. Loe laused. Asenda numbrid arvsõnadega. Kirjuta laused vihikusse.

1. Varblane võib lennata kiirusega kuni 39 kilomeetrit tunnis.
2. Soome lahe suurim sügavus on 121 meetrit.
3. Eesti maismaapiir Venemaaga on ligikaudu 230 ja Lätiga umbes 340 kilomeetrit.
4. Peipsi järv on Euroopa järvede hulgas suuruselt 5. kohal.
5. Eesti on 2005. aasta seisuga pindalalt maailma kõigi iseseisvate riikide seas 129. kohal.
6. Tartu tähetorn rajati 19. sajandi alguses.
7. Eesti suurim näriline on kobras, kes kaalub kuni 30 kilogrammi ja võib kasvada ligi 1 meetri pikkuseks.
8. Eesti kõige levinum perekonnanimi on Tamm, mida kannab ligikaudu 5500 inimest.

62. A. Kirjuta arvsõna numbritena. Tuleta meelde matemaatika tunnis õpitut.

- 1) veerand miljonit – .....
- 2) poolteist tuhat – .....
- 3) poolsada – .....
- 4) kolmveerand miljonit – .....

B. Kirjuta arvsõna murdarvuna.

- 1) pool – .....
- 2) kolmveerand – .....
- 3) veerand – .....

4) terve – .....

ASESÕNA

Isikulised asesõnad

63. Moodusta vastav isikulise asesõna vorm.

Näit. sina-	rääkis	(kellest?)	<u>sinust</u>
1) teie –	trehvas	(keda?)	.....
2) mina –	loodavad	(kellele?)	.....
3) nemad –	jookseb	(kelleni?)	.....
4) meie –	ootavad	(keda?)	.....

64. Esita küsimus sõnaühendi kohta.

Näit. tuleb minuga –	<u>tuleb kellega?</u>
1) vapustas neid –	.....
2) üllatab temas –	.....
3) jätkub meil –	.....
4) jutustas teile –	.....
5) pärime nendelt –	.....

65. Loe lünkadega laused. Kirjuta lünka isikuline asesõna *mina, sina* või *tema* õiges vormis.

1. Maarika ja ..... läheme täna kinno.

2. Valter ja ..... oskate malet mängida päris hästi.

3. .... ja Andrus aitasid õpetajal sõnaraamatuid raamatukogust tuua.
4. Laur ja ..... sel nädalal koolis ei käinud, sest olime gripis.
5. Jürgenile ja ..... tehti ettepanek osaleda rahvusvahelises õpilasvahetuse projektis, sest teie oskate hästi inglise keelt.

66. A. Tuleta koos õpetajaga meelde Oskar Lutsu „Kevade“ tegelasi ja sündmusi..

B. Loe tekst läbi. Vali lünka sõna *tema (ta)*, *Arno*, *Tõnisson* või *sõber*. Pane sõnad lauses sobivasse käändevormi.

Kui Arno nägi, missugune raske hoop sõpra tabas, võttis ..... nõuks ..... abiks olla. .... jäi ka pärast tunde kooli ja aitas ..... laulusalme pähe õppida. Tõnisson, kes oli kaunis kõva peaga ja kes õppeasjadest visalt aru sai, õppis sõbra juuresolekul märksa rutemini kui üksinda. Kui ..... laulud juba kaunis selgeks olid saanud, kuulas Arno teda üle, ja kui ..... leidis, et kõlbas, läks Tõnisson üles ütleva.

Laupäeva õhtupoolikul, kui ..... olid kahekesi klassitoas ja õppisid, leidis Arno, et sõber oli hoopis teistsugune kui harilikult. Täna ei jäänud ..... midagi pähe.

..... võis õppida nii palju kui tahtis, aga hakkas ta üles ütleva, siis ei saanud ..... kuidagi üle esimese rea. Arno käskis ..... hoolega püüda ja võttis vahepeal ise omad esmaspäevased ülesanded käsile. Kui ..... siis salaja Tõnissoni tähele pani, nägi ta, et see pärani silmi raamatusse vahtis, aga mõtetega jumal teab kus oli. Vahetevahel nokutas ..... saladuslikult peaga, vaatas akna poole ja närts pliatsit.

Viimaks, kui tund juba möödas oli, tegi Arno viimase meeleheitliku katse.
 ..... võttis lauluraamatu oma kätte, ütles ees ja käskis
 ..... järele ütelda.

(O. Luts „Kevade“ põhjal)

Näitavad asesõnad

- ✓ Näitav asesõna+ nimisõna käänamine. Asesõna *too* viitab eemal või kaugemal olevale esemele või isikule.

kääne	küsimus	ainsus	mitmus
nimetav	<i>kes?</i>	see noormees too noormees	need noormehed nood noormehed
omastav	<i>kelle?</i>	selle noormehe tolle noormehe	nende noormeeste nonde noormeeste
osastav	<i>keda?</i>	seda noormeest toda noormeest	neid noormehi noid noormehi
sisseütlev	<i>kellesse?</i>	sellesse noormehesse tollesse noormehesse	nendessee noormeestesse nondesse noormeestesse
seesütlev	<i>kelles?</i>	selles noormehes tolles noormehes	nendes noormeestes nondes noormeestes
seestütlev	<i>kellest?</i>	sellest noormehest tollest noormehest	nendest noormeestest nondest noormeestest
alaleütlev	<i>kellele?</i>	sellele noormehele tollele noormehele	nendele noormeestele nondele noormeestele
alalütlev	<i>kellel?</i>	selles noormehel tolles noormehel	nendel noormeestel nondel noormeestel
alaltütlev	<i>kellelt?</i>	sellelt noormehelt tollelt noormehelt	nendelt noormeestelt nondelt noormeestelt

saav	<i>kelleks?</i>	selle ks noormehe ks tolle ks noormehe ks	nende ks noormeeste ks nonde ks noormeeste ks
rajav	<i>kelleni?</i>	selle noormeheni tolle noormeheni	nende noormeesteni nonde noormeesteni
olev	<i>kellena?</i>	selle noormehena tolle noormehena	nende noormeestena nonde noormeestena
ilmaütlev	<i>kelleta?</i>	selle noormeheta tolle noormeheta	nende noormeesteta nonde noormeesteta
kaasaütlev	<i>kellega?</i>	selle noormehega tolle noormehega	nende noormeestega nonde noormeestega

- Kääna ainsuses ja mitmuses sõnaühendit *selline juhus*.

67. Moodusta küsimusele vastav sõnaühend.

Näit. suhtun kriitiliselt (*millesse?* – taolised ajaleheartiklid) taolistesse ajaleheartiklitesse

- 1) räägiti (*kellest?* – seesugused inimesed) .....
- 2) soovib osta (*mida?* – samasugused saapad) .....
- 3) sõidab (*kus?* – sellised tänavad) .....
- 4) kolivad (*kuhu?* – niisugused elumajad) .....
- 5) esinevad (*kellena?* – säärased tegelased) .....
- 6) pahandab (*kellega?* – need lapsed) .....

68. Loe laused. Kirjuta lünka asesõna „see“ sobivas vormis ainsuses või mitmuses.

Ravimtaimed ja loodustooted

Näit. Arenenud tööstusriikides kasutatakse raskemate haiguste ravimisel keemiliselt valmistatud ravimeid. Arengumaades kasutatakse *selleks* ravimtaimi ja *nendest* saadud tooteid.

1. Maakeral arvatakse olevat 500 000 taimeliiki. .... taimedest umbes 25 000 kasutatakse haiguste ravimiseks.
2. Põhjalikke uuringuid ravimtaimedest valmistatud toodete tõhususest ja toimest on vähe. Seetõttu tuleb ..... suhtuda teatud ettevaatlikkusega.
3. Näiteks arvatakse, et küüslauk aitab kõrge vererõhu vastu. Kahjuks pole ..... leidnu teaduslikku tõestust.
4. Harilikku palderjani kasutatakse unetuse puhul. Uuringud on tõestanud, et ..... taimel on tõesti mõningane positiivne mõju unetuse leevendamisel.
5. Ravimtaimedest valmistatakse apteekides ja toidukauplustes müüdavaid toidulisandeid. Tuleb meeles pidada, et ..... liialdamine võib mõjuda hoopis tervist kahjustavalt.
6. Toidulisandid, mida müüakse kui loodustooteid, on mõeldud täiendada toidulauda. .... tooted ei ravi haigusi.
7. Loodustooteid ei anta alla 2 aastastele lastele, kuna ..... toodete toimet ega võimalikke kahjustusi ei ole väikeste laste suhtes uuritud.
8. Loodustoodetena saab müüa vaid nõrga toimega ravimtaimi ja ..... valmistatud tooteid.
9. Kõige mõjusamatest ravimtaimedest valmistatud tooted ja ..... mõjuained on tänapäeval kasutusel tõeliste ravimitena. Tugevate raviomaduste tõttu ei tohi ..... müüa loodustoodetena.

10. Mitmekülgsest toitudes saame vajalikud vitamiinid, rasvad ja mineraalained kätte toidust. .... säästame raha ja hoiame tervist.

(A.- L. Enkovaara „101 loodustoodet“ põhjal)

Umbmäärased asesõnad

69. A. Moodusta sõnaühendid antud sõnadega.

B. Moodusta sõnaühenditest laused ja kirjuta need vihikusse.

1)	mõnedel	trenniriided
2)	paljudest	sõbratarilt
3)	mingisugusele.....	toitudest
4)	kellegi	ametnikule
5)	mingite	kodanikel
6)	ühelt	võõramaalaste

✓ Tuleta meelde *-ki/-gi* liitega sõnade käändevormi moodustamine:

sõnatüvi+ käändelõpp + liide *-ki/-gi* .

Asesõnal *emb- kumb* käänduvad mõlemad sõnaosad.

nimetav <i>kes? mis?</i>	ÜKSKI <i>(mitte keegi, mitte miski)</i>	KUMBKI <i>(ei see ega teine)</i>	EMB- KUMB (<i>see või teine</i>)
omastav <i>kelle? mille?</i> sõnatüvi	ühegi	kummagi	emma- kumma
osastav <i>keda? mida?</i>	üht ki ~ ühte gi	kumb agi	emba- kumba
sisseütlev <i>kellesse? millesse?</i>	ühesse gi	kummasse gi	emmasse- kummasse
seesütlev <i>kelles? milles?</i>	ühes ki	kummas ki	emmas- kummas
seestütlev <i>kellest? millest?</i>	ühest ki	kummas tki	emmast- kummas t

alaleütlev <i>kellele? millele?</i>	ühelegi	kummalegi	emmale- kummale
alalütlev <i>kellel? millel?</i>	ühelgi	kummalgi	emmal- kummal
alaltütlev <i>kellelt? millelt?</i>	üheltki	kummaltki	emmalt- kummalt
saav <i>kelleks? milleks?</i>	ühekski	kummakski	emmaks- kummaks
rajav <i>kelleni? milleni?</i>	ühenigi	kummanigi	emma- kummani
olev <i>kellena? millena?</i>	ühenagi	kummanagi	emma- kummana
ilmaütlev <i>kelleta? milleta?</i>	ühetagi	kummatagi	emma- kummata
kaasaütlev <i>kellega? millega?</i>	ühegagi	kummagagi	emma- kummaga

70. Loe lause. Pane umbmäärane asesõna sobivasse vormi.

1. Spordipäeval polnud näha (kumbki) ..... tüdrukut.
2. Märkust ei olnud põhjust teha (ükski) ..... õpilasele.
3. Koostöö ettepanek tehakse (emb- kumb) .....
noormehele.
4. Haiguspuhangu tõttu puudusid (kumbki) .....
lõpuklassist pooled õpilastest.
5. Õpetaja ütles, et (emb- kumb) ..... raamatu peame läbi
lugema.
6. Eksam ei ebaõnnestunud (ükski) ..... õpilasel.
7. Ema andis (kumbki) ..... lapsele kaks kommi.
8. Tiinal ei olnud aega minna (kumbki) ..... üritusele.
9. Vastust e- kirjale ei tulnud (ükski) ..... inimeselt.

71. Kirjuta lünka *ükski*, *kumbki* või *emb-kumb* sobivas käändevormis.

1. Eestile lähimad naaberriigid põhja pool on Soome ja Rootsi. Katrin pole
..... riigis käinud.

2. Isa leidis kasutatud raamatute laadalt kaks väga põnevat ajaloolist teost.
..... neist kavatseb ta osta.
3. Ruumis oli viis lauaarvutit, kuid ..... neist polnud
töökorras.
4. Matemaatika õpetaja kiitis Sassi, sest tema kontrolltöö .....
ülesandes polnud ainsatki viga.
5. Katrinil on kolm eurot, kuid kommikarp ja küpsisepakk maksavad kokku
neli eurot. Tüdrukul tuleb ..... maiustusest
loobuda.
6. Kregori kirjutuslaual on kaks sahtlit. Päevikut ei leidnud poiss .....
sahtlist.
7. Klass käitus teatris väga viisakalt ning ..... õpilasele ei
pidanud õpetaja märkust tegema.

TEGUSÕNA

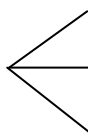
ma- tegevusnimi

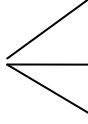
72. A. Kirjuta tegusõnale vastandsõna.

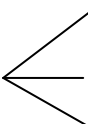
B. Lisa lünka küsimustele vastavad sõnavormid.

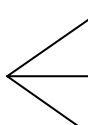
1) kaotama – <i>leidma</i>	8) nõrgenema – .....
2) võitma –	9) suurenema – .....
3) ostma –	10) noorenema – .....
4) andma –	11) külmenema – .....
5) istuma –	12) kiitma – .....
6) lõhkuma –	
7) lahkuma –	

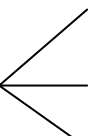
B.

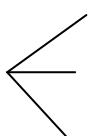
1) pidid müüma maja *kellele?* .....
millal? .....
kus? .....

2) hakkasid võtma kartulit *millal?* .....
kust? .....
millega? .....

3) vesi hakkab soojenema *kuna?* .....
kus? .....
kuidas? .....

4) palk hakkas vähenema *mis ajast alates?* .....
mis põhjusel? .....
kellel? .....

5) peab leidma *mille?* .....
kuidas? .....
kust? .....

6) hakkas kaotama *mida?* .....
mida? .....
mida? .....

da- tegevusnimi

73. Moodusta *da*-tegevusnimi.

	ma- tegevusnimi <i>Mida tegema?</i>	da- tegevusnimi <i>Mida teha?</i>
1.	küpsetama (kooki)	<i>tahan küpsetada kooki</i>
2.	paigutama (riiulitele)	<i>tuleb</i>
3.	seisma (väljas)	<i>ei tohiks</i>
4.	leiutama (jalgratast)	<i>pole mõtet</i>
5.	vastama (küsimusele)	<i>tahaksite</i>
6.	(suuga) matsutama	<i>pole viisakas</i>
7.	kuulama (muusikat)	<i>soovime</i>
8.	sirvima (raamatut)	<i>tahaksin</i>

Kindel kõneviis

74. Kirjuta tegusõna sobivas kindla kõneviisi oleviku vormis.

1. Mina ja Mart .....
2. Sina ja Kaire .....
3. Jaanus .....
4. Liina ja Martin .....
5. Nemad .....
6. Meie .....

tantsima

7. Sina ja nemad		esinema
8. Mina ja sina		
9. Tema ja sina		
10. Nemad ja teie		
11. Mina ja tema		

75. Loe laused. Jooni lausetes tegusõnad. Kirjuta lihtmineviku vormis laused ümber eitavas kõnes.

1. Õpilased töötasid klassis usinalt ja said seetõttu ka häid hindeid.
2. Andres jätkas sügisel õpinguid X klassis.
3. Varem hoolis Tiina heast tervisest ja tegi sporti.
4. Klassijuhataja rääkis õpilastele meelemürkide mõjust inimesele.
5. Üheksas klass soovis sõita mai lõpus ekskursioonile Vilniusesse.

Alus ja öeldis

76. A. Loe kaldkirjas trükitud lauseosad. Arutage õpetajaga kõnekäändude tähendust.

B. Täienda lauset. Tõmba öeldisele kaks joont alla.

Näit. Poisipõnn ei seisa pudeliski paigal.

1. Väike ..... *värises vihma käes kui haavaleht.*
2. Mõned ..... *jäid kahe silma vahele.*
3. Ehmunud ..... *ei lausunud musta ega valget.*
4. Eile toimetasid ..... *nagu oravad rattas.*

5. ....kadus nagu tina tuhka.
 6. ....olid bussis nagu silgud pütis.

Umbisikuline tegumood

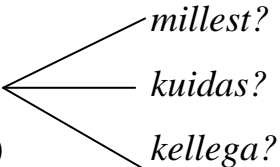
77. A. Loe tekst. Jooni lausetes alused ja öeldised. Muuda tekst umbisikuliseks. Pea meeles, et umbisikulise lause puhul pole tegija väljendatud (puudub alus).

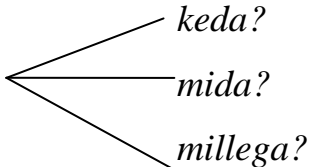
Treener alustas korvpallitreeninguga. Kõigepealt tegi ta soojendusharjutusi. Soojenduseks sportlased jooksid, tegid käte ja jalgade painutusi ning venitusi. Pärast võimlemist asusid nad visketehnikat harjutama. Seejärel moodustasid trennipoisid kaks võistkonda ja pidasid maha ühe korvpallimängu . Peale mängu rääkis treener noormeestele, mida nad tegid hästi ja mida mitte. Treener pani tähele, et mängijad vajavad kaugvisete harjutamist ja pettemanöövrite lihvimist. Trenni lõpus harjutasid poisid veel kaitseliini tööd. Treener lubas poistele, et nad lähevad vabariiklikule koolidevahelisele korvpalliturniirile. Selleks teevad poisid kõvasti trenni.

B. Kirjuta umbisikuline tekst vihikusse.

Näit. *Alustati korvpallitreeninguga.*

78. A. Moodusta sõnaühendid ja kirjuta need vihikusse.

1) kõneletakse
 (kõneldakse)

2) kaitstakse

3) püüti *kedas?*
millal?
millal?

4) hüüti *kellele?*
kuidas?
kus?

5) viiakse *kuhu?*
mis ajaks?
millal?

6) müüdi *kus?*
mida?
kuidas?

B. Moodusta sõnaühenditega suuliselt laused.

Tingiv kõneviis

79. Moodusta küsimuse alusel sõnavorm või esita sõnavormi kohta küsimus.

Eralda tingiva kõneviisi tunnus.

1) jalutama	<i>Mida tee/ksi/d?</i> <i>jaluta/ksi/d</i>
2) parandama	<i>Mida ole/ksi/me teinud?</i> <i>ole/ksi/me parandanud</i>
3) mõtisklema	<i>Mida oleksite teinud?</i>
4) unelema	<i>ei uneleks</i>
5) kiljatama	<i>Mida ei oleks teinud?</i>

6) ehmuma	ehmuksite
7) kannatama	Mida (nad) oleksid teinud?
8) ekslema	eksleksin
9) vingerdama	Mida ei oleks teinud?
10) kohtuma	ei kohtuks
11) kelgutama	Mida oleksime teinud?
12) sportima	oleksite sportinud
13) sättima	Mida ei teeks?
14) kamandama	kamandaks
15) teesklema	Mida teeksin?

16) remontima	
---------------	--

e i o l e k s r e m o n t i n u d

80. A. Jooni lauses öeldised. Eralda tegusõnades tingiva kõneviisi tunnus.

Kui väike Rauno joo/ks iga päev klaasi piima, ole/ksi/d tema luud ja lihased võib- olla tugevamad.

1. Krista poleks nii ülekaaluline, kui ta sööks vähem magusat ja rasvast toitu.
2. Kui Mirjam peseks hambaid õhtuti ja hommikuti hoolikamalt, siis ei peaks ta nii palju hambaarsti juures käima.
3. Katrin paraneks kiiremini, kui ta täidaks täpselt arsti antud juhiseid.
4. Kui me peaksime rohkem lugu sportlikust eluviisist ja tervislikust toidust, siis oleksime tervemad.
5. Liikleksin sagedamini jalgrattaga, kui meie teed ja tänavad oleksid ratturile turvalisemad.
6. Kui sa peseksid alati väljast tulles käsi, siis oleks väiksem risk jääda mõnesse nakkushaigusesse.

B. Jooni osalause, mis väljendab tingimust.

Käskiv kõneviis

81. A. Loe laused. Jooni tegusõnad, mis on käskivas kõneviisis.

1. Kündge kõigepealt põllud ära, seejärel äestake ja lõpuks külvage vili maha!
2. Andke aega atra seada. 3. Poisid, võtge müts peast, kui sisenete kirikusse! 4. Suuremad lapsed kandku puud tuppa, väiksemad pühkiku tolm riiulitelt. 5. Palun võtke istet! 6. Palun tõuske püsti ja seiske sirgelt! 7. Lapsed, palun kastge lilled ja söötge kanu!

B. Kirjuta joonitud tegusõnad välja. Moodusta tegusõna algvorm ja *da-*tegevusnimi. Algvormis sõnal eralda sõnatüvi. Otsusta, kas sõna on kirjutatud õigesti (+) või valesti (-). Paranda veaga sõnad.

Ära unusta, et

- käskiva kõneviisi tunnuse valime *da-*tegevusnime järgi, AGA
- kui algvormis tegusõna tüvi lõpeb sulghäälikuga (k, p, t, g, b, d), siis on käskiva kõneviisi tunnuseks – *ku* või –*ke*.

Tegusõnavorm	Algvorm	<i>da-</i> tegevusnimi	Õige (+) Vale (-)	Õige kirja pilt
	<i>Mida tegema?</i>	<i>Mida teha?</i>		
kündge	künd/ma		–	kündke
äestake	äesta/ma	äesta/da	–	äestage
külvage	külva/ma	külva/ta	–	külvake

C. Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

82. Loe laused. Jooni tegusõnad. Kirjuta laused vihikusse eitavas kõnes. Pane tähele, et lausete muutmisel võib sõnade järjekord ja nimisõnade käändevormid muutuda.

1. Näita lahendust teistele õpilastele! 2. Istutage see puu aia äärde! 3. Seo botase paelad kinni! 4. Minge magama! 5. Ta avagu hommikul aken! 6. Pange välisjalanõud jalga! 7. Nad kirjutagu harjutus vihikusse!

83. A. Loe laused. Jooni lausetes käskivas kõneviisis tegusõnad.

B. Kirjuta joonitud tegusõnavormid tabelisse. Täida tabel. Otsusta, kas tegusõna on õigesti (+) või valesti (-) kirjutatud.

C. Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

1. Mõelku enne otsustamist kõik põhjalikult läbi. 2. Ärgu kiirustaku otsustamisega! 3. Äрге siduke ennast ebaõiglaste lepingutega! 4. Äрге kartge olla otsekohesed, aga jääge alati viisakaks! 5. Võtge endid kokku ja lõpetage kool edukalt! 6. Äрге jätge midagi saatuse hooleks!

Tegusõnavorm käskivas kõneviisis	Tegusõna algvorm Mida tegema?	da- tegevusnimi Mida teha?	Õigesti kirjutatud (+) Valesti kirjutatud (-)
<i>mõelku</i>	<i>mõtlemine</i>	<i>mõelma</i>	–

- Kontrolli: kirjuta veaga sõnad joonele (6 sõna)

.....
 .....

Mineviku kesksõnad: nud- kesksõna ja tud- kesksõna

84. Moodusta sõnaühendeid. Kasuta järgmisi sõnu: *päästetud, räägitud, treitud, põhjendatud, kirjutatud, tehtud, kulutatud, lubatud*

1).....nõudmistega,	2).....mööblidetailidel,
3)..... metsloomad,	4) ..... rahast,
5)..... töötasu,	6) ..... kirjades,
7)..... juttudes,	8) ..... töödest.

Oleviku kesksõna

v-kesksõna

85. Moodusta v-kesksõna. Kirjuta iga sõnaga kaks sõnaühendit (v-kesksõna + nimisõna).

Kasuta sõnu: *noorsugu, üliõpilane, õpilane, klient, töömees, töökaaslane, pereema, pereisa, perekond, masin, buss, sõiduk, traktor, rong, vesi, veri, päike, täht, puder, lõunasöök, pilk, raamat, töö, aasta, tunne, haigus*

Näit. saatma –	<i>saatev turvamees,</i>	<i>saatev orkester</i>
1) tõusma –	.....	.....
2) töötama –	.....	.....
3) hoolitsema –	.....	.....
4) voolama –	.....	.....
5) köitma –	.....	.....
6) toitma –	.....	.....
7) sõitma –	.....	.....
8) seisma –	.....	.....
9) saabuma –	.....	.....
10) puhkama –	.....	.....
11) istuma –	.....	.....
12) õppima –	.....	.....
13) närima –	.....	.....

Tegusõnaliited

Liide -u

86. Moodusta näite eeskujul omadussõnast *u*- liiteline tegusõna, mis väljendab mingi **seisundi muutumist**. Selgita tegusõna tähendust.

A. kõhn+ **u** + **ma** *kõhnaks muutuma*

1) must+ .....+ .....- .....

2) külm+ .....+ .....- .....

3) tuhm+ .....+ .....- .....

B. nõtk/e (*e* kaob)+ **u**+ **ma**- nõtk/u/ma nõtkeks muutuma

selg/e (*e* kaob) +**u** + **ma** - selguma selgeks muutuma

1) virg/e+ ..... + ...- .....

2) niisk/e+ .....+ .....- .....

3) rõsk/e+ .....+ .....- .....

87. Vali sõnaühendisse tegusõnu eelmisest harjutusest.

1) hommikuti ..... ma kaua, 2) kütmata ruumid

..... 3) talvel maapind ....., 4) lagi oli

suitsust ....., 5) aknaklaas ..... aurust, 6) pluusi

värv on pesus ....., 7) haiguse tagajärjel patsient järjest

.....

Liide -ta

88. A. Kirjuta sõnaühendiga samatähenduslik *da-* või *ta-* liitega tegusõna.

Moodusta sõnaühend.

Näit. kaduma minema- kaotama (*mille?*) võtme

- 1) lohutust pakkuma – ..... (*keda?*) .....
- 2) tempe tegema – ..... (*kellega?*) .....
- 3) vihaseks saama – ..... (*kelle peale?*) .....
- 4) kelguga sõitma – ..... (*kellega?*) .....
- 5) teisele nakkust edasi andma – ..... (*kuidas?*) .....
- 6) „teie“ ütleva – ..... (*keda?*) .....
- 7) lõunat sööma – ..... (*kellega?*) .....
- 8) kohvi jooma – ..... (*millal?*) .....
- 9) einet võtma – ..... (*kus?*) .....

B. Moodusta sõnaühenditest laused ja kirjuta need vihikusse.

Näit. *Vanem meesterahvas kaotas võtme ja ei saanud seepärast koduuksest sisse.*

MÄÄRSÕNA

89. Kirjuta viisimäärsõna juurde sobiv tegusõna.

A.

Näit. .... *vaatasime* ..... hirmunult,

1)	jultunult,	3)	veendunult,
2)	süvenenult,	4)	kergendatult,

5) ..... ehmunult,

7) ..... väsinult

6) ..... vilunult,

B.

Näit. .... ütles ..... pahasti,

1) ..... kenasti,

2) ..... hoolsasti,

3) ..... ladusasti,

4) ..... ilusasti,

5) ..... haledasti,

6) ..... julgesti,

7) ..... kärmesti,

8) ..... kõvasti

90. A. Moodusta omadussõna põhjal mäarsõna, kirjuta see sõnaühendisse.

Näit. ilus – laulab (kuidas?) ilusasti

1) hoogne – sammub (kuidas?) .....

2) õrn – paitab (kuidas?) .....

3) viisakas – käitub (kuidas?) .....

4) jõukas – elab (kuidas?) .....

5) mugav – tunneb end (kuidas?) .....

6) kiire – jookseb (kuidas?) .....

7) julge – esineb (kuidas?) .....

B. Moodusta lauseid sõnaühenditega

KOONDLAUSE

91. A. Loe laused. Otsusta, kas kirjutad lünka sidesõna **ehk** või **või** .

1. Tööjõulise elanikkonna vähesuse tõttu kaalub valitsus võimalust lubada tulevikus riiki rohkem tööeas **immigrante** ..... **sisserändajaid**.
2. Tuumajaamavastased protestijad olid tänavatele ehitanud **barjääre** ..... **tõkkeid**.
3. Pealisriided paluti jätta nagisse **fuajees** ..... **jalutusruumis**.
4. Märt kulutab teenitud raha **korteri** ..... **auto remontimise** peale.
5. Rahvusvaheline magistraal peaks valmima **järgmiseks** ..... **ülejärgmiseks** aastaks.
6. **Areenile** ..... **esinemisväljakule** toodi uhked mustad täkid.
7. Kas Sa eelistad talvel **uisutada** ..... **suusatada**?
8. Siseviimistleja töö oli tehtud **perfektselt** ..... **laitmatult**.

B. Kirjuta lausetest välja kõik samatähenduslikud sõnapaarid algvormis.

- 1) immigrandid ehk sisserändajad
- 2) .....
- 3) .....
- 4) .....
- 5) .....

92. Vali lünka sidesõnad *ehk, või, ega, kuid, vaid*. Põhjenda suuliselt sidesõna valikut. Pane komad, kuhu vaja.

A.

1. Maril tulevad hästi välja koogid ..... mitte supid.
2. Mari ei oska küpsetada kooki ..... valmistada suppi.
3. Kas Mari oskab küpsetada kooki ..... teha suppi?
4. Mari ei tee suppi ..... küpsetab kooki.
5. Mari sõi hommikuks praemuna ..... härjasilma.

B.

6. Mitte mina ..... sina oled juhtunud süüdi.
7. Mina ..... sina ei ole juhtunud süüdi.
8. Planeerisime tegevust ühtmoodi ..... läks teistmoodi.
9. Kas planeeritud üritus toimub reedel ..... laupäeval?
10. Ürituse programm ..... eeskava pannakse täpselt paika järgmisel koosolekul.

LIITLAUSE

Põimlause

93. Mõtle lausele lõpp. Kirjuta laused vihikusse. Ära unusta kirjutada koma, kuhu vaja.

1. Nad lootsid (*mida?*) et ...
2. Me teadsime ammu (*mida?*) et ...
3. Teet ja Mikk põhjendasid (*mida?*) miks ...

4. Esinejatele selgitati (*mida?*) millal ...
5. Võõras linnas eksinud meesterahvas küsis (*mida?*) kuidas ...

94. Loe kõrvallause. Kirjuta vähemalt 3-sõnaline pealause. Kasuta sulgudes antud tegusõna. Pane koma, kuhu vaja.

1. (teada soovima)..... kuidas
saab kõige kiiremini kesklinnast Piima tänavale?
2. (rääkima)..... millal on
õige aeg ravimtaimi korjata.
3. (põhjendama) ..... miks
nad ekskursioonile ei tule.
4. (teada saama) ..... et
homme jääb viimane tund õpetaja haigestumise tõttu ära.

95. Moodusta liitlauseid. Kirjuta need vihikusse.

1. ...selgitas   (*mida?*),   kuidas...
2. ...rääkis   (*mida?*),   miks...
3. ...ütles   (*mida?*),   millal...
4. ...tahtsime teada   (*mida?*),   kuidas...

96. A. Lisa kõrvallause, mis väljendab tingimust. Pane komad, kuhu vaja.

1. Kui ..... siis
läheme linnast välja rattaga sõitma.

2. Kui ..... siis
lähevad poisid jõe äärde kala püüdma.
3. Kui ..... siis
võtab Tiit endale kutsika.
4. Kui ..... siis
laevad sadamast ei välju.

B. Lõpeta laused. Pane komad, kuhu vaja.

1. Siis sõidame puhkama Pärnusse .....
2. Siis tuleme teile külla .....
3. Siis pean minema arsti vastuvõtule .....
4. Soovime osta uut korterit sel juhul .....
5. Peame esitama sõidutõendi juhul .....

97. Lõpeta liitlause. Väljenda kõrvallausega tegutsemise viisi. Ära unusta kirjutada koma sidesõna ette.

1. Arsti juures käik lõppes nii .....
2. Tund algas nii .....
3. Tuul puhus nii .....
4. Kassid kräunusid öösel nii .....
5. Film lõppes nii .....

98. Loe osalause. Lõpeta liitlause osalausega, mis väljendab tegevuse eesmärki. Kirjuta laused vihikusse.

1. Te töötate hoolega selle nimel, et ...
2. Nad õpivad süvendatult inglise keelt sel eesmärgil, et ...
3. Sa vajad fännide toetust selleks, et ...

99. Loe osalause. Mõttele eesmärki väljendavale kõrvallausele pealause. Kirjuta laused vihikusse.

1. ... sel eesmärgil, et õppida tantsima.
2. ... selle nimel, et loodus säiliks puhtana.
3. ... selleks, et helistada sõbrale.
4. ..., et sõita maale vanaema juurde.

100. Lõpeta liitlauseid. Lisa puuduvad kirjavahemärgid. Kirjuta laused vihikusse.

1. Otsisin haamrit (millega) ...
2. Jälgisime rasvatihaseid (kes) ...
3. Püstitasin eesmärgid (milleni) ...
4. Lugesin raamatut (mis) ...

101. Loe laused. Lisa lünka sidesõna *kes* või *mis* sobivas vormis. Lisa puuduvad kirjavahemärgid.

1. Õunad ..... laual seisid olid pesemata.
2. Lapsed ..... õues kilkasid olid meie kooli õpilased.

3. Poisid ..... me koos trenni teeme sõidavad homme võistlustele.
4. Suur parvlaev ..... sõidame Stockholmi väljub Tallinnast kell kuus õhtul.
5. Torumehed ..... paigaldasid korterisse uue veemõõtja unustasid lahkudes maha torutangid.
6. Pottsepp ..... ma hiljuti tuttavaks sain lubas meie korterisse uue ahju ehitada.
7. Tütarlapsed .....nägin botaanikaaias tööd tegemas on meie kooli vilistlased.
Töökaaslased ..... ema on pikki aastaid koos töötanud tulevad meile täna külla.
8. Tööleping ..... Jaagup alla kirjutas hakkab kehtima järgmisest kuust.
9. Uus kallid traktor ..... põllumees maad kündis läks katki.
  - Kontrolli, et kõrvallause oleks pealausest komadega eraldatud.

102. Loe laused. Laienda joonitud sõna kõrvallausega. Lisa vajalikud kirjavahemärgid. Kirjuta laused vihikusse.

Näit. Käärid olid teravad.

Käärid, mida õmbleja kanga lõikamiseks kasutas, olid teravad.

1. Poisid läksid vahetunnis spordisaali. 2. Tammepuu oli tormis maha murdunud. 3. Läksime külla Märdile. 4. Ostsime interneti vahendusel kinopiletid. 5. Veekeskuses on lahedad liutorud.

103. Lõpeta lause. Pane koma sidesõna ette.

1. Haamrit kasutatakse selleks (*mille jaoks?*) et.....
2. Sa tulid ülesandega toime (*miks?*) sest.....
3. Te võistlesite nii (*kuidas?*) et.....
4. Me jõudsimme kohale (*millal?*) kui.....